

ливу цінність має ґрунтовне дослідження «Історія українського кінематографа» (2005), що належить перу Л. Госейка, яке побачило світ спершу французькою, а згодом — українською мовою.

Відновлення кінопроцесу в Україні дасть новий стимул для подальшої активізації кінознавчої думки.

* * *

Запропоновані читачеві короткі нарис з проблем становлення і розвитку

українського мистецтвознавства мають більш ознайомлювальний, ніж дослідницький характер, і подані тут як свідчення плідної діяльності українських мистецтвознавців, які зараз помітно активізували свою діяльність у фундаментальних дослідженнях історії та теорії художньої культури. Саме на цей аспект спрямовують увагу численні дослідники, шукаючи нові шляхи, підходи і засоби мистецтвознавчих розвідок.

Одержано 16.11.2006

И.Д. Безгин, О.С. Мусиенко, Е.Н. Немкович

История и проблемы украинского искусствоведения

Приведены очерки истории становления и развития украинского искусствоведения – театроведения, музыкаловедения, киноведения, характеризуется их современное состояние.

О.Л. Рубцова

Ботанічні, акліматизаційні сади та дендропарки України — осередки інтродукції представників роду *Rosa L.*

На основі широкої джерельної бази та власних багаторічних досліджень здійснено аналіз діяльності ботанічних, акліматизаційних садів та дендропарків України з інтродукції та створення генофонду троянд.

Інтродукція троянд, яка має досить давню історію [1], протягом багатьох століть відбувалась стихійно. Тільки коли почали створюватись спеціальні заклади — ботанічні сади, інтродукційна робота набула організованого характеру.

Із самого початку організації ботанічних садів в Україні в них здійснювалась інтродукція троянд. За цей період накопичено значний об'єм інформації щодо результатів інтродукції представників роду *Rosa L.* в різних регіонах України. Однак ці дані не узагальнено та не проаналізовано. Тому в задачу наших досліджень входило простежити діяльність ботанічних, акліматизаційних садів та дендропарків України з інтродукції

троянд і створення колекційних фондів, узагальнити і проаналізувати результати цієї роботи.

Ботанічні сади на Україні почали створюватись на початку XIX ст., і вже в перші роки своєї роботи вони розгорнули широку та інтенсивну інтродукційну діяльність.

У 1804 р. одночасно з Харківським університетом був закладений ботанічний сад. Це найстаріший ботанічний сад України. З перших років існування саду там велась робота з інтродукції троянд. Перший попечитель Харківської учбової округи граф Северин Осипович Потоцький сприяв влаштуванню ботанічного саду. За його пропозицією

спочатку садівник Цетлер, а потім (у 1807 р.) екзекутор Анадольський разом зі Стрвальдом були командировані до маєтку графині Олександри Василівни Браницької у Білу Церкву. Графиня Браницька на прохання попечителя подарувала Харківському університету 37 видів рослин у кількості 38 екземплярів. Зберігся список цих видів, серед них — *Rosa centifolia* [2].

Важливим інтродукційним осередком став Кременецький ботанічний сад, заснований у 1806 р. в м. Кременці на Волині. Ім'я Кременецького ботанічного саду внесено в історію ботаніки [3]. З каталогу саду 1815 р. ми дізнаємось, що на той час у складі колекцій саду було 14 видів шипшин [4].

Глибокий слід в історії інтродукції рослин в Україні залишив Акліматизаційний сад І.Н.Каразіна, заснований у 1809 р. на хуторі Основ'янці, колишнього Богодухівського повіту на Харківщині. «Цей сад, перетворений в чаруючий оазис, став розсадником багатьох парків (Наталіївського, Шарівського, Софіївки, Асканії-Нової), ботанічних садів в Україні та Росії» [5]. В опублікованому у 1833 р. списку інтродукованих рослин представників роду *Rosa* L. не було, але у списку 1891 р. значиться 7 видів шипшин [6].

У Нікітський ботанічний сад троянди були інтродуковані з перших років його існування (1812) [7]. О.Ф.Малєєва наводить вибірку з каталогу рослин і насіння, що розводились у Нікітському ботанічному саду з 1812 по 1820 р. У ботанічній колекції саду в ті часи було 62 сорти троянд [8].

Особливу увагу трояндам приділяв другий директор Нікітського ботанічного саду Микола Андрійович Гартвіс. У 1855 р. ним була зроблена перша спроба узагальнити результати інтродукції рослин в Криму [9]. В «Обзоре действий...» відзначено, що «Собрание всех родов роз было предметом особенной заботливости г. Гартвиса, с самого начала вступления его в управление

Никитским садом. Собственная коллекция г.Гартвиса, состоящая из лучших сортов, которые были известны до 1824 г., обогатила никитскую коллекцию. Особенно были замечательны вьющиеся розы (*Rosa multiflora* и *Rosa Grevilliae*), которые в скором времени сделались одним из лучших украшений садов Южного Берега» [9, с.16]. Інтродукція проводилась як за допомогою насіння, так і живців.

Велика кількість сортів була завезена в Нікітський сад у 1900—1904 рр. з Люксембургу від фірми «Souper-Nottling» (чайних і чайно-гібридних, ремонтантних, бурбонських, витких, бенгальських, центифольних та ін.). У каталозі рослин Нікітського саду, який був надрукований у 1912 р., було 2629 сортів троянд. Розарій Нікітського саду в той час за багатством сортів був одним з найбільших в Росії. В його колекціях були не тільки сорти троянд, а й різні види шипшин [10].

Під час першої світової, громадянської та Великої Вітчизняної війн колекція троянд Нікітського саду зазнала великих втрат. Динаміка колекцій троянд цього саду за період з 1927 р. виглядає так: 1927 р. — 808 сортів, 1938 р. — 711 сортів, 1950 р. — 374 сорта, 1961 р. — 1600 сортів, 2001 р. — 1200 сортів [7, 10].

Створений кількома поколіннями інтродукторів генофонд троянд став вихідним матеріалом для гібридизації і селекції, тобто селекція троянд у Нікітському ботанічному саду стала логічним продовженням інтродукційного процесу [11]. М.А.Гартвіс, М.Д.Костецький, В.М.Клименко, З.К.Клименко, К.І.Зиков за майже 200-річний період створили біля 350 сортів троянд [10, 12—14].

У 1820 р. в Одесі був заснований Імператорський ботанічний сад, який очолив французький ботанік, відомий селекціонер троянд Карл Десмет, який приїхав з Франції до Одеси за рекомендацією графа А.Ф.Ланжерона [15, 16]. Десмет зміг прищепити мешканцям міста любов до

троянд і свій маєток Луїзвіль зробив в цьому відношенні настільки привабливим, що туди стало заведено їздити весною на цвітіння троянд [17].

Колекція троянд другого ботанічного саду в Одесі — Ботанічного саду Одеського університету ім. І.І.Мечникова (заснований у 1867 р.) — стала основою для створення нових сортів троянд. На початку ХХ ст. в Одесі селекцією троянд займався П.П.Гільцендегер. Ним було створено біля десяти сортів [18]. У 1981 р. колекція троянд цього саду нараховувала 360 сортів [19].

Ботанічний сад ім. академіка О.В.Фоміна Київського університету імені Тараса Шевченка, який був організований у 1839 р., із самого початку свого існування за головну мету ставив збирання колекції рослин-інтродуцентів. Вже у 1834 р. для майбутнього ботанічного саду Київського університету були привезені рослини з гомельського маєтку графа Румянцева. За реєстром нараховувалось всього 513 рослин 34 видів, серед них два види шипшин: *Rosa indica* (18 шт.), *Rosa gallica* (12 шт.) [20].

Вже в січні 1842 р. в університетській типографії був виданий перший список «*Delectus seminum in horto botanica Kioviensi Universitatis Caesariae St. Vladimiri anno 1841 collectorum*», в якому нараховувалось 425 видів і форм, серед них *Rosa rubrifolia* [21].

За планом архітектора Лауфера 19 липня 1846 р. в ботанічному саду Київського університету було розпочато будівництво фундаменту оранжерей. Позаду оранжерей побудували тераси, які збереглися дотепер. На них були висаджені одержані з-за кордону найрідкісніші дерева, чагарники і трави. Тут же були висаджені троянди [22].

У 1861 р. «кабінети багаторічних трав на паралельних терасах обсаджено, кожен окремо, живоплотами зі спірей і шпалерних троянд» [23, с.228].

І.Ф.Шмальгаузен у праці «Ботанический сад» відзначає: «Деятельность Ботанического сада с самого начала его су-

ществования не ограничивалась строго научными ботаническими интересами. Р.Э. Траутфеттер считал необходимым, чтобы Ботанический сад приносил и практическую пользу для всего местного края распространением и улучшением садоводства, плодоводства и огородничества. Поэтому в ботаническом саду разводились для акклиматизации различные иностранные деревья и кусты, некоторые хозяйственные растения, плодовые деревья, виноград и растения украшающие. С целью распространения и улучшения садоводства Р.Э. Траутфеттером было принято за правило раздавать бесплатно растения, семена и другие излишние продукты сада. Благодаря этому в Киеве и окружающих местностях садоводство в короткое время значительно распространилось и усовершенствовалось» [24, с. 145].

Ботанічний сад Київського університету вже у ХІХ ст. проводив роботи з поширення рослин-інтродуцентів, серед яких були і троянди. Ботанічний сад університету Св.Володимира приймав участь у створенні садів Інституту шляхетних дівчат (1842 р.), Київської жіночої гімназії (1842 р.), Астрономічної обсерваторії (1848 р.) [25]. Головному садівникові ботанічного саду Гохгуту був наданий дозвіл у вільний від роботи час наглядати за садінням рослин. Засновник і перший директор Київської астрономічної обсерваторії професор В.Ф.Федоров у листі до правління університету в жовтні 1848 р. пише: «кущі троянд, які були доставлені паном Гохгутом, майже всі дали пагони» [26].

У 1953 р. С.М.Ціхоцький відмічав, що в ботанічному саду Київського університету є 7 видів шипшин; вільно зустрічається *Rosa canina* L., *Rosa cinnamomea* [27].

Підсумки інтродукції представників роду *Rosa* L. були підведені О.О.Ткачук, О.А.Ткачуком. За даними 1999 р., в цьому саду колекція троянд нараховувала 80 видів, 100 сортів (в закритому ґрунті 37 сортів) [28].

Одним з напрямків наукових досліджень Київського акліматизаційного саду (заснованого у 1914 р.) було декоративне садівництво. З декоративною та практичною метою в цьому саду вирощували казанликську троянду (*Rosa damascena* Mill. v. *trigintipetala* Duck). За договірною тематикою Акліматизаційний сад здійснював дослідження для Спиритотресту, в який постачав пелюстки ароматної троянди як сировину. Також в саду вирощувались *Rosa alba* L., *Rosa rugosa* Thunb. [29, 30], *Rosa canina* L., *Rosa centifolia* [31].

Наукові дослідження з інтродукції троянд у Національному ботанічному саду НАН України розпочалися у 1946 р., коли з Німеччини був привезений посадковий матеріал [32]. Зокрема, саджанці троянд було придбано в Німеччині у фірми «Цигенбалг, Мюнх, Гауфе, Гаубер» — 6,5 тисяч штук, у фірми «Сінген» — 6,1 тисяч штук, фірми «Кейслер» — 350 шт. У розарії Зангерхаузен придбано саджанців і живців троянд понад 13,5 тисяч штук [33], а також бібліотеку Інституту троянд [34].

Всі наступні роки колекцію поповнювали шляхом одержання насіння за деклтусами (списками) та інтродукції рослин з природної флори [35—38], а також живцями з подальшим щепленням на *Rosa canina* L. Головними пунктами поповнення колекції сортів були Головний ботанічний сад РАН, Нікітський ботанічний сад, Ботанічний сад АН Латвії. Щорічно інтродукувалось 20—30 сортів. Сорти оцінювались за декоративними ознаками (зabarвлення, форма, розмір квіток, яскравість і тривалість цвітіння) та господарсько-цінними (зимостійкість, стійкість до хвороб). За майже 60-річний період було випробувано біля 2,5 тисяч сортів троянд, з яких значна кількість виявилась незимостійкими або малодекоративними. Деякі сорти у несприятливі зими гинули, інші як неперспективні виключались з колекції [39].

Зараз колекція троянд, яку має НБС ім. М.М. Гришка НАН України, — дру-

га за сортовим складом на Україні після Нікітського ботанічного саду. Колекційний фонд складає 26 видів і 417 сортів з таких садових груп: чайно-гібридні, флорибунда, грандіфлора, поліантові, ремонтантні, рамблери, шраби, виткі великоквіткові, клаймінги, мініатюрні, ґрунтопокривні, паркові. Особлива увага в останні роки приділяється групам ґрунтопокривних та витких троянд, які ще недостатньо досліджені в наших умовах. Найпоширенішою групою троянд в колекції НБС, як і у світовому сортименті [40], є чайно-гібридні троянди. Більша частина колекції — сорти іноземного походження, головним чином із Західної Європи і США, біля 20 сортів — ті, що виведені у країнах колишнього СРСР [41].

Колекційний фонд троянд є базою для відбору кращих сортів для масового розмноження. Велике сортове різноманіття і порівняльне сортовивчення дали можливість виділити найкращі сорти, які представлені у виставковому розарії площею 3,5 га, а також передаються іншим ботанічним садам і установам, які займаються зеленим будівництвом.

Колекція троянд НБС стала основою для написання монографій [42, 43].

Значний внесок в інтродукцію троянд зробили широко відомі дендропарки України: «Софіївка», «Олександрія», «Тростянець», які були створені наприкінці XVIII та на початку XIX ст. як приватні парки.

Засновницею парку «Олександрія» була графіня Олександра Василівна Браницька, яка вже у 1807 р. передала троянди Ботанічному саду Харківського університету [2].

У праці І.Фундуклея зазначено, що за часів Браницьких у парку існувала чудова оранжерея. «До нас дійшли, — пише І.Фундуклей, — захоплені відгуки гостей Браницьких про *Rosa chinensis* Hack., яка заплітала своїми гілками всю стіну оранжереї, на якій були тисячі квіток» [44].

У 1832 р., як видно з акварелі W.Richter, в «Олександрії» існував острів троянд [45].

Колекційний фонд представників роду *Rosa L.* у ботанічних, акліматизаційних садах та дендропарках України

№ п.п.	Назва інтродукційного осередку	Кількість видів	Кількість сортів	Джерело інформації
1.	НБС ім.М.М.Гришка НАНУ	26	417	[33]
2.	Нікітський ботанічний сад — Національний науковий центр	124	1228	[13]
3.	Ботанічний сад ім. акад. О.В.Фоміна Київського національного університету ім.Тараса Шевченка	80	100	[28]
4.	Донецький ботанічний сад НАНУ	49	190	[54]
5.	Криворізький ботанічний сад		150	[55]
6.	Ботанічний сад Чернівецького національного університету ім.Юрія Федьковича	14	100	[56]
7.	Ботанічний сад Дніпропетровського національного університету	5		[56]
8.	Ботанічний сад Львівського національного університету ім. І.Франка	3		[56]
9.	Ботанічний сад Полтавського державного педагогічного університету ім. В.Г.Короленка	4		[57]
10.	Ботанічний сад Одеського національного університету ім.І.І.Мечникова	2	350	[19, 56]
11.	Ботанічний сад Таврійського національного університету		154	[58]
12.	Ботанічний сад Ужгородського національного університету	4	85	[43, 56]
13.	Ботанічний сад Харківського національного університету ім.В.Н.Каразіна	10		[56]
14.	Ботанічний сад «Волинь» Волинського державного університету ім.Лесі Українки	2		[56]
15.	Ботанічний сад агробіостанції Ніжинського педагогічного університету	2		[56]
16.	Ботанічний сад Херсонського державного університету	1		[56]
17.	Державний ботанічний сад Національного аграрного університету	3		[56]
18.	Ботанічний сад Кам'янець-Подільського державного аграрно-технічного університету	6	80	[43, 56]
19.	Ботанічний сад Вінницького державного аграрного університету	6	70	[43, 56]
20.	Ботанічний сад Черкаського педагогічного університету ім. Павла Тичини	1		[59]
21.	Ботанічний сад Державного житомирського агроекологічного університету	7		[60]
22.	Національний дендропарк «Софіївка»	75	300	[48]
23.	Державний дендропарк «Олександрія»	15	50	[47]
24.	Державний дендропарк «Тростянець»	15		[52]
25.	Дендрологічний парк «Асканія-Нова» Біосферного заповідника «Асканія-Нова» ім.Ф.Е.Фальц-Фейна УААН	18		[61]
26.	Державний дендрологічний парк «Устимівський»	6		[62]
27.	Дендрологічний парк Харківського національного аграрного університету ім.В.В.Докучаєва	21		[63]
28.	Оброшинський дендропарк Науково-дослідного інституту землеробства і біології тварин	2		[64]

Черевченко Т.М. відзначає, що Олександр Браницька дуже любила троянди, особливо штамбові [46].

За сучасними даними інвентаризації 2003 р. в дендропарку «Олександрія» налічується 15 видів шипшин та 50 сортів троянд [47].

У першому путівникові по парку «Софіївка», виданому у Вільно у 1843 р. Сильвестром Гроза, названі деякі деревні породи, які тоді росли в «Софіївці», серед них троянди [48].

В.В.Мітіним підбито підсумок багаторічної праці з інтродукції шипшин у дендропарку «Софіївка». Дана ботанічна характеристика 70 видів і форм [49].

Інтродукційним сортовивченням троянд у дендропарку «Софіївка» тривалий час займається О.К.Мороз [50]. Кращі сорти представлені у виставковому розарії дендропарку [51]. Зараз колекція троянд складає 75 видів і форм, шипшин — 300 сортів [48].

У результаті оцінки динаміки структурних змін насаджень дендропарку «Тростянець» видно, що у 1886—1887 рр. представників роду *Rosa L.* у Тростянці не було, у 1948—1949 рр. було 4 види шипшин, у 1957—1960 рр. — 45 видів, у 1995—1997 рр. — 15 видів [52].

У дендрологічному парку «Веселі Бокovenькі» у 1956 р. було 11 видів шипшин [53].

Інші ботанічні сади і дендропарки також зробили свій внесок в інтродукцію представників роду *Rosa L.* Результати цієї роботи представлені у таблиці.

Аналіз наукової діяльності ботанічних, акліматизаційних садів та дендропарків — наукових центрів декоративного садівництва на Україні — показує, що кожний з них зробив свій вклад в інтродукцію видів і сортів роду *Rosa L.* У результаті майже 200-річної діяльності ботанічних, інтродукційних садів, дендропарків України в них зібрані значні колекції представників роду *Rosa L.* у відкритому і закритому ґрунтах. Накопичений великий досвід з їх випробування і вирощування в різних ґрунтово-кліматичних умовах. Це сприяло і сприяє поширенню кращих видів і сортів, розробці та впровадженню у виробництво більш досконалої технології їх розмноження і вирощування, розгортанню селекційної роботи.

Культивування видів і сортів троянд у ботанічних садах дає можливість не лише зберігати їх, але й всебічно і поглиблено вивчати їх біологію, фенологію, розвиток, розмноження, мінливість тощо.

Підтримання генофонду в зібраннях ботанічних садів шляхом створення колекції видів і сортів, які належать до одного роду, — перспективний шлях збереження біорізноманіття.

1. Рубцова О.Л. Найважливіші історичні етапи інтродукції видів роду *Rosa L.* // Історія української науки на межі тисячоліть. — 2002. — Вип. 9. — С.191—197.

2. Алехин А.А. Ботанический сад Харьковского национального университета имени В.Н.Каразина. История и современность // Биол. вестн. — 2004. — Т.8, № 1. — С.3—7.

3. Луца О.Л. Аптекарьські, ботанічні і акліматизаційні сади України як інтродукційні осередки // Наукові записки Київського держ. ун-ту ім. Т.Г.Шевченка. — 1948. — Т.7, вип.6. — С.47—65.

4. Besser W. Supplementum IV ad Catalogum Plantarum in horto botanico gymnasii Volhyniensis Sremeneci cultarum. Anno MDCCCXV Sremeneci MDCCCXV, 1815. — 30 с.

5. Дешко Л.О. Науково-дослідницька та практична робота Краснокутського дендропарку в спогадах дочки І.І.Каразіна // Інтродукція деревних та чагарникових рослин в Україні: Тези доповідей засідання Ради бот. садів України, присвяченого 200-річчю Краснокутського дендропарку. — Краснокутськ, 1993. — С.13—16.

6. Кібкало В.О. Інтродукція рослин у Краснокутському дендропарку // Там само. — С.81—93.

7. Клименко З.К. Розы. — М.: Фитон, 2001. — 175 с.

8. Малеева О.Ф. Никитский сад при Стевене (1812—24 г.) Очерк по истории Гос.Никитского ботанического сада // Записки Гос. Никитского опытного сада. — 1931. — Т.17. — С.3—33.

9. Гартвис Н. Обзор действий Императорского Никитского сада и Магарачского училища виноделия. — СПб.: Типография Императорской Академии наук, 1855. — 51 с.

10. *Клименко В.Н.* Достижения по интродукции и селекции декоративных роз // 150 лет Гос. Никитскому ботаническому саду: Сб. науч. тр. — М., 1964. — Т. 37. — С.406—412.
11. *Клименко С.В.* Селекция как логическое продолжение интродукционного процесса // Бюл. Никитского ботанического сада. — 2001. — Вып. 83. — С.56—59.
12. *Галиченко А.А.* Николай Гартвис и коллекция роз Императорского Никитского ботанического сада // Там же. — 2001. — Вып.83. — С.16—19.
13. *Клименко З.К.* Биологические основы селекции садовых роз на юге Украины: Автореф. дис. ... д-ра биол. наук, 1996. — 77 с.
14. *Рубцова О.Л.* Життєвий і творчий шлях видатного українського селекціонера З.К.Клименко // Історія української науки на межі тисячоліть. — 2003. — Вип.11. — С.177—183.
15. *Нордман О.Д.* Описание Императорского Одесского сада и взгляд на растительные и климатологические отношения окрестностей г. Одессы. — Одесса: Гор. типография, 1847. — 43 с.
16. *Ботанический сад Десмета* // Одесский вестн. — 1829. — № 53. — С.1.
17. *Галиченко А.А.* Кто такие Дессеметы? // Третьи Крымские искусствоведческие чтения. — Симферополь, 1998. — С.1—10.
18. *Державний архів Житомирської області*, ф. Р-5-8, оп.1, од.зб.1, спр.6, арк.32—33.
19. *Жаренко Н.З., Бонецький А.С., Філатова С.О.* Ботанічний сад Одеського державного університету // Укр. бот. журн. — 1981. — Т.38, № 4. — С.96—98.
20. *Державний архів м. Києва*, ф.16, оп.372, спр.173, «Строит.ком», арк.7,12.
21. *Лапчик В.Ф., Мухина Н.В.* К истории создания Ботанического сада им. акад. А.В.Фомина Киевского университета // Охрана, изучение и обогащение растительного мира. — 1978. — Вып. 5. — С.111—119.
22. *Білокінь І.* Київський ботанічний сад імені академіка О.В.Фоміна // Хроніка-2000. — С.205—216.
23. *Роговий П.* Исторична записка про ботанічний сад Університету св. Володимира // Там само. — С.217—241.
24. *Шмальгаузен И.Ф.* Ботанический сад // Историко-статистические записки об ученых и учебно-вспомогательных учреждениях Императорского университета Св. Владимира 1834—1884. — Киев: Типография Имп. Ун-та Св. Владимира, 1884. — С.141—157.
25. *Лапчик В.Ф.* Работы по распространению растений-интродуцентов и садоводству в Ботаническом саду Киевского университета в XIX ст. // Охрана, изучение и обогащение растительного мира. — 1980. — Вып.7. — С. 106—108.
26. *Державний архів м.Києва*, ф.16, оп.385, спр. 93 «Дело Правления», 1848, арк.4—5.
27. *Ціхоцький С.М.* Деревя та чагарники ботанічного саду ім. О.В.Фоміна, що мають лікарське значення // Тр. Ботанічного саду ім. акад. О.В.Фоміна. — 1953. — № 23. — С. 23—29.
28. *Ткачук О.О., Ткачук О.А.* Підсумок інтродукції рослин роду *Rosa L.* в Ботанічному саду ім. акад. О.В.Фоміна // Інтродукція рослин та збереження рослинного різноманіття. — 1999. — Вип. 1. — С.32—34.
29. *Калачевська К.С.* Казанликська троянда та її культура в Київському акліматизаційному саду // Журн. Біо-ботанічного циклу ВУАН. — 1931. — № 1—2. — С.81—87.
30. *Романець О.В.* Внесок академіка М.Ф.Кашенка в розвиток декоративного садівництва в Україні // Наука та наукознавство. — 2004. — № 4. — С.339—343.
31. *Кащенко М.Т.* Огляд діяльності Київського акліматизаційного саду. — К.: Друкарня Укр. АН, 1927. — 111 с.
32. *Лемпівський Л.П., Галицька А.Ф.* Інтродукція роз в Українській РСР // Інтродукція та акліматизація рослин на Україні. — 1968. — Вип.3. — С. 39—45.
33. *Рубцова О.Л.* Роль М.М.Гришка у створенні колекції і експозиції троянд в НБС НАН України // Наукова спадщина академіка М.М.Гришка. — Глухів, 2005. — С.31—32.
34. *Черевченко Т.М., Чувікіна Н.В.* Роль Д.Ф.Лихваря у становленні ЦРБС АН УРСР // Інтродукція рослин. — 2003. — № 1—2. — С.166—172.
35. *Інтродукція на Україні корисних рослин природної флори СРСР.* — К.: Наук. думка, 1973. — 329 с.
36. *Сікура Й.Й.* Переселение растений природной флоры Средней Азии на Украину. — Киев: Наук. думка, 1982. — 208 с.
37. *Сікура Й.Й., Лоос С.М., Булах П.Е.* Інтродукція шиповників флори Середньої Азії в ЦРБС АН УРСР // Інтродукція і акліматизація рослин на Україні. — 1981. — Вип. 18. — С.38—42.
38. *Чопик В.И.* Інтродукція і акліматизація рослин карпатської флори в Ботаничному саду АН УРСР в Києві // Флора і фауна Карпат. — М.: Изд-во АН СРСР, 1963. — С.34—75.
39. *Рубцова Е.Л., Рахуба Г.И., Галицька А.Ф.* Колекція роз в ЦРБС // Інтродукція і акліматизація рослин. — 1986. — № 6. — С. 63—66.
40. *Рубцова О.Л.* Основні історичні тенденції світової колекції троянд // Історія української науки на межі тисячоліть. — 2002. — Вип. 10. — С.156—160.
41. *Рубцова Е.Л., Рахуба Г.И., Галицька А.Ф.* Інтродукція отечественных сортов роз в ЦРБС АН УРСР // Інтродукція і акліматизація рослин. — 1984. — № 2. — С.54—56.

42. *Лемпійський Л.П.* Культура роз у відкритому ґрунті. — К.: Вид-во АН УРСР, 1958. — 123 с.
43. *Клименко З.К., Рубцова Е.Л.* Розы (интродуцированные и культивируемые на Украине). Каталог-справочник. — Киев: Наук. думка, 1986. — 212 с.
44. *Фундуклей И.* Статистическое описание Киевской губернии. В 3 ч. — СПб.: Тип. М-ва внутр. Дел, 1852. — Ч.1. — С.492.
45. *Werner B.* W poszukiwaniu straconego dziedzictwa //Hortus Vitae. — Warszawa: Osrodek ochrony zabytkowego krajobrazu narodowa instytucja kultury, 2001. — S. 25—27.
46. *Червеченко Т.М.* Квіти — невід'ємний елемент ландшафтів дендропарку «Олександрія»//Старовинні парки та проблеми їх збереження (до 210-річчя дендропарку «Олександрія»): Матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (22—25 вересня 2003 р.). — Біла Церква, 2003. — С.13—15.
47. *Мелешко Г.І., Балахіна А.І.* Біоморфологічні особливості видів шипшин (*Rosa L.*), інтродукованих в дендропарку «Олександрія» // Там само. — С.201—204.
48. *Косенко І.С., Мітін В.В.* Дендрологічні проблеми парку «Софіївка» //Старовинні парки і проблеми їх збереження: Тези доповідей 2-го Міжнар. симпоз., присвяченого 200-річчю дендрологічного парку «Софіївка». — Умань: Видавнича компанія Л.М.Рибчинського, 1996. — С.5—12.
49. *Митин В.В.* Интродукция шиповников в Лесостепи Украины. — Киев: Наук. думка, 1993. — 63 с.
50. *Мороз Е.К.* Культура корнесобственных роз в лесостепи Украины. — Киев: Ульяновская райтипография, 1984. — 25 с.
51. *Мороз Е.К., Банк В.С.* Создание экспозиционных участков роз в старинных парках на примере Национального дендрологического парка «Софиевка» НАН Украины // Ботанические сады как центры сохранения биоразнообразия и рационального использования растительных ресурсов. — М., 2005. — С.357—358.
52. *Львенко О.О., Курбань Т.М., Медведев В.А.* Динаміка структурних змін насаджень дендропарку «Тростянець» //Інтродукція рослин. — 2001. — № 1—2. — С.199—207.
53. *Грисюк Н.М.* Дендрологический парк «Веселые Боковеньки». — Киев: Изд-во АН УССР, 1956. — 119 с.
54. *Каталог растений Донецкого ботанического сада.* — Киев: Наук. думка, 1988. — 527 с.
55. *Криворожский ботанический сад: Путеводитель / Е.Н.Кондратюк, А.Е.Мазур, В.В.Кучеровский, В.Д.Федоровский.* — Киев: Наук. думка, 1989. — 96 с.
56. *Каталог деревьев и кустарников ботанических садов Украинской ССР.* — Киев: Наук. думка, 1987. — 70 с.
57. *Каталог рослин Ботанічного саду Полтавського державного педагогічного університету ім. В.Г.Короленка.* — Полтава: ПДПУ, 2004. — 32 с.
58. *Репецкая А.И., Клименко З.К.* Новая экспозиция роз в Крыму //Ботанические сады как центры сохранения биоразнообразия и рационального использования растительных ресурсов. — М., 2005. — С.424—425.
59. *Дерій І.Г., Дерій С.І.* Цінні інтродуковані деревні рослини Ботанічного саду Черкаського педінституту і використання їх при створенні та розвитку садово-паркових ландшафтів //Охорона, вивчення та збагачення рослинного світу. — 1974. — Вип.1. — С.18—26.
60. *Список древесных и кустарниковых растений ботанического сада ЖСХИ.* — Житомир, 1983. — 23 с.
61. *Рубцов А.Ф., Гавриленко Н.О.* Колекційний фонд деревних рослин парку «Асканія-Нова»: стан та перспективи збагачення і використання //Інтродукція рослин. — 2002. — № 1. — С. 15—21 .
62. *Каталог мировой коллекции ВИР. Вып. 147.* Коллекция древесных и кустарниковых пород дендропарка «Устимовка». — Л.: ВИР, 1975. — 66 с.
63. *Остапенко Б.Ф., Сытник И.И.* Дендропарк Харьковского агроуниверситета. — Харьков: Харьковский гос. аграрный университет им. В.В.Докучаева, 1993. — 124 с.
64. *Клименко Ю.О.* Оброшинський дендропарк: минуле та сьогодні //Інтродукція рослин. — 2002. — № 3—4. — С. 146—156.

Одержано 19.10.2006

Е.Л. Рубцова

Ботанические, акклиматизационные сады и дендропарки Украины — центры интродукции представителей рода *Rosa L.*

На основани большого числа источников и собственных многолетних исследований проанализирована деятельность ботанических, акклиматизационных садов и дендропарков Украины по интродукции и созданию генофонда роз.